

Генадій Володимирович Пліс. Держаудитслужба – це як імунна система нашої держави

Henadii PLIS. The State Audit Office is like the immune system of our state

«...потрібно переорієнтуватись не тільки з приводу достовірності звітів компаній, а на АУДИТ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ керівництвом компанії»

Генадій Володимирович Пліс – кандидат технічних наук, Заслужений економіст України, Голова Державної аудиторської служби України з квітня 2020 р.

– Хто стимулював Вас до зростання у житті?

– Мені здається, що найбільший внесок у мій розвиток зробила сусідка, яка якось сказала моїй мамі що я «непутьовий» (сміється). Думаю саме так. І фактично все своє життя я доводжу, що вона помилилась і мама повинна мною пишатись.

– Так запало в душу?

– Мабуть так... І плюс як там жартують, «комплекс Наполеона» теж зіграв свою роль. Я у дитинстві був дуже малим. А вже в кінці 9 класу я був чемпіоном України з важкої атлетики.

– У вас 3 вищих освіти. Як виникла потреба в них?

– Це дійсно так. Першу технічну освіту я отримав у Ворошиловградському машинобудівному інституті. І це завдяки моїй матері, яка навіть коли я вже був у збірній України з важкої атлетики і бачив себе олімпійським чемпіоном, казала, що «я прошу тебе тільки одне – пообіцяй мені, що ти отримаєш вищу освіту». Вийшло так, що я фактично отримав вищу освіту завдяки своїй мамі. Коли вже служив у армії, в Ефіопії, переосмислив своє життя і вирішив, що краще я буду вчитись, ніж займатися спортом, тому що спорт – це коротка кар'єра, і навряд чи я можу бути конкурентоздатним спортсменом у 60 років, тому я вирішив, що потрібно навчатись. І якщо до армії в мене була успішність вище середньої, то надалі за все своє навчання в інституті я не мав жодної четвірки та був лідером інституту та Ленінським стипендіатом, як би це зараз смішно не звучало. Окрім того, у 1993 р. я захистив кандидатську дисертацію та отримав науковий ступінь кандидата технічних наук у Московському державному технічному університеті ім. М.Е. Баумана.

– Що послужило поштовхом до наукової роботи?

– Коли з'явився перший комп'ютер у Ворошиловградському машинобудівному інституті, я як ке-

рівник профбюро факультету отримав до нього доступ і, будучи студентом 3-го курсу, почав готувати кандидатську дисертацію. Мій передзахист пройшов у Московському державному технічному університеті ім. М.Е. Баумана, коли я ще не мав диплому про вищу освіту. Тоді у Москві з метою отримання можливості виходу на передзахист мені довелося зазначати у всіх папірцях, що я працівник Ворошиловградського машинобудівного інституту, а не його студент.

З часом я почав працювати на керівних посадах, у великих державних підприємствах. Знаєте, коли хтось розповідає про історичні події 37-их років, я навіть трішки посміхаюсь... оскільки, коли я був заступником генерального директора виробничого об'єднання «Краснодонуголь» через нерозрахунок електропостачальниками за вугільну продукцію були постійні затримки із заробітної плати, які тривали роками. І правоохоронні органи відкривали по 4-5 кримінальних справ на кожного директора шахти. І якщо ти – директор шахти чи будь-який високопосадовець вугільної галузі, – то проти тебе обов'язково відкривали кримінальну справу, бо має хтось бути винним у виникненні заборгованості із зарплати. Держава не хотіла визнавати системні економічні проблеми та перекладала відповідальність на керівників всіх вугільних підприємств.

За таких умов роботи я прийняв рішення обов'язково отримати юридичну освіту та вступив до Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, де у 2000 р. здобув кваліфікацію юриста.

Пізніше, коли я почав працювати як незалежний фінансовий аналітик, то зацікавився міжнародними фінансовими ринками, якими, до речі, цікавився і до цього часу. Навіть написав наукову монографію «Особливості інвестування на закордонних фінансових ринках».

Працюючи економічним директором вугільних підприємств, таких як «Краснодонвугілля» «Свердловантрацит», «Первомайськвугілля», – де майже 25 тис. співробітників, вирішив, що мені потрібно отримати

також інвестиційно-економічну освіту. Тоді така спеціалізація була лише у Київському інституті інвестиційного менеджменту, де я і отримав свій третій диплом та здобув кваліфікацію інвестиційного менеджера.

Хоча насправді самі дипломи для мене не представляють цінності, і коли я проводжу співбесіду то кількість дипломів у пріоритет не ставлю. Звичайно, той факт, що людина здобула не одну вищу освіту є важливим, оскільки навчання – це великий труд і прагнення розширити свої знання, щоб стати фахівцем у тій чи іншій галузі. Проте для мене важливіше сама людина, її моральні якості та підхід до виконання будь-якої роботи, а саме бажання досягти перфекціонізму у виконанні поставленої задачі та лідерські якості.

У мене сформувались власні підходи до організації роботи. Так, наприклад, коли я займався спортом – то ставив за мету досягти найвищих результатів і своєю працею йшов до цієї мети та отримав спортивне звання майстра спорту, чемпіона України, призера чемпіонату СРСР; навчаючись в університеті, я був першим і у навчанні, і у спорті, і у соціальному житті студентства; коли працював в Агентстві з питань банкрутства – то наша установа була взірцевою; очолюючи внутрішній аудит мерії м. Києва – ми досягли високого результату і стали найкращим, зразковим міським внутрішнім аудитором у країні. Тобто суть мого підходу в тому, що якщо ти не найкращий у своїй справі, то навіщо тоді взагалі цим займатись.

Сподіваюсь, що така сама тенденція збережеться і в Державній аудиторській службі України, і ми зможемо забезпечити сучасний і професійний фінансовий контроль за використанням державних коштів.

– Ви очолюєте найголовнішу контрольно-ревізійну службу держави з весни, які зараз Ваші відчуття і як вона за цей час змінилась?

– Мої відчуття...

Найперше – це відчуття подяки до попередніх керівників.

Наша служба дійсно була у різних ситуаціях і відношення до органів державного фінансового контролю у суспільстві було різне. Був час, коли Держ-

аудитслужбу навіть намагались ліквідувати, було прийняте відповідне рішення Кабінету Міністрів України і розпочато реорганізацію в Офіс фінансового контролю з дуже обмеженими функціями. Проте ми маємо розуміти, що є процес децентралізації з автономними функціями управління місцевими бюджетами. Водночас повноваження проводити аудит місцевих бюджетів належить виключно Держаудитслужбі. На сьогодні через місцеві бюджети витрачається майже пів бюджету країни, і було б нелогічно залишити їх без контролю.

Проте сьогоднішній Уряд, і ми йому за це дуже дякуємо, прийняв рішення – що потрібно відновити Держаудитслужбу повною мірою. Ми довели, що це було вірне рішення результатами наших контрольних заходів. І особливо зараз, в умовах децентралізації. Вважаю рішення про відновлення Державної аудиторської служби, – це дуже правильне рішення, яке дозволить зберегти фінансову дисципліну, зокрема у регіонах, на належному рівні.

А так, що можемо сказати? Службу необхідно посилювати і розвивати, оптимізуючи процеси фінансового контролю та змінюючи підходи і відповідно законодавство у зазначеній сфері... От уявіть, у нас кількість підконтрольних об'єктів за останні роки зменшилась на 12 %. Тобто ліквідовані якісь громади, структури, головні розпорядники тощо на 10 %. Водночас сама служба скоротила чисельність у 6 разів. Отже, якщо раніше органи державного фінансового контролю перевіряли бюджетні установи раз на 3 роки, то на сьогодні, щоб перевірити усі місцеві бюджети нам потрібно 90 років...

– Що може бути? На чому потрібно сконцентруватись?

– Складно сконцентруватися на чомусь одному, ми концентруємося у різних напрямках і одночасно, проте вони всі направлені на вдосконалення державного фінансового контролю.

Так, наші функції є дуже актуальними і затребуваними суспільством. Розглянемо, наприклад, такий напрямок, як контроль у сфері закупівель, – це наша унікальна функція, тут у нас є свої підходи. Я вважаю, що система публічних закупівель потребує по-

дальшої цифрової трансформації (діджиталізації) задля автоматичного недопущення формальних порушень (зокрема, пов'язаних зі складанням документів та оприлюдненням інформації про закупівлі), надаючи змогу контролюючим органам зосередитись на попередженні суттєвих порушень.

З огляду на це, а також з метою забезпечення виконання Указу Президента України, ми повністю переходимо на високо-ризиковий підхід. І на сьогодні я можу сказати, що коли перевіряємо закупівлі, то у 93 % перевірок встановлюємо порушення.

На моє переконання, кожного громадянина цікавить перш за все якість автобуса, на якому він їде, або якість послуг, якою він користується, і їх вартість, а не процедура за якою відбувається закупівля! Мені здається, що трішки неправильно зосереджуватись на дотриманні контролю лише за правильністю проведення процедур, адже зараз працівники органів державного фінансового контролю не мають повноважень перевіряти завищену вартість закупівлі, а просто знаходять порушення, які б я назвав у своїй переважній більшості формальними.

Бо на сьогодні, уявіть собі: ні ви – як громадянин України, ні я – як голова Держаудитслужби, не можемо запитати жодного замовника: «А чому ти купляєш автобуси саме за 100 млн, а не за 20, чи 200?». А все тому, що він не зобов'язаний це нікому пояснювати... Сказав 100, значить 100. А обґрунтування? А обґрунтування немає, оскільки немає жодного документа зобов'язуючого замовника його мати. Трохи дивно, Вам не здається?

З цією метою Держаудитслужба розробила проект постанови Уряду, яким передбачено унормування питання обґрунтування вартості закупівель шляхом зобов'язання головних розпорядників бюджетних коштів, розпорядників нижчого рівня та суб'єктів господарювання державного сектору економіки забезпечувати належне обґрунтування технічних та якісних характеристик предмета закупівлі, розміру бюджетного призначення та очікуваної вартості предмета закупівлі з оприлюдненням такого обґрунтування в мережі Інтернет.

– *Ризик-орієнтований підхід, який він?*

– Звичайно що ми проводимо усі контрольні заходи з врахуванням ризик-орієнтованих індикаторів. Так само, як і вибір процедур закупівель, за якими вони здійснюються. Але це не виключний показник, є й інші складові процесу відбору. Є доволі багато звернень громадян та громадських організацій, є доручення уряду, звернення правоохоронних органів. Тому індикаторів ризику недостатньо, щоб ми прийняли рішення про перевірку, є й інші підстави, які приймаються до уваги, коли призначається перевірка.

– *Яка роль аудиту у протидії корупції?*

– Усі ми знаємо, що в світі немає нічого ідеального. Не існує ідеального суспільства чи ідеальних людей. У кожному із нас є якісь віруси, які постійно в нас знаходяться і живуть своїм життям, але ж ми контролюємо ситуацію. Наша імунна система контролює і балансує всі запальні процеси, не даючи вірусу здолати наш організм, – це реальна природа, це реальний

світ, це реальне життя. Отже, саме імунну систему ми маємо підтримувати і допомагати їй, адже ще нікому у голову не прийшло послабити або ліквідувати імунну систему.

Так от, – я вважаю що наша служба це така сама імунна система нашої Держави. Мікробів багато, але... є ми. Як приклад, знову повернуся до місцевих бюджетів, коли кажуть, що децентралізація це досить гарна річ, я нагадаю, що її наслідком є прийняття рішень стосовно розпорядження коштами і майном територіальних громад на власний розсуд групою місцевих депутатів без будь-якого централізованого погодження. Не хочу кидати тінь на порядність цих людей, можливо це й добре, але там фактично відсутня система контролю, що зі свого боку породжує безвідповідальність і ось ця ситуація є дуже небезпечною.

Тому, повертаючись до імунної системи, тобто до нашої служби, хочу зауважити, що для того щоб забезпечити фінансовий порядок у країні, нашу службу необхідно розвивати і зміцнювати. Якщо кілька років тому на державну аудиторську службу витрачали 0,14 % бюджету, то тепер 0,04 %...

Стосовно корупції, то скажу так, ніхто ніколи її як явище не викоринить абсолютно, це явище з'явилося ще у часи первісно-общинного ладу. Це сутність соціуму, маю на увазі, що кожна людина хоче жити краще, дбає про своїх дітей і хоче для них найкращого. Але хтось дотримується правил, а хтось виходить за рамки цих правил да і масштаби звичайно скрізь різні.

Ми не є спеціальним органом у боротьбі чи запобіганні корупційним правопорушенням. Для цього у нас є суди і правоохоронні органи. А наша служба проводить заходи державного фінансового контролю, документує фінансові порушення, на підставі яких далі вже працюють правоохоронні органи і відповідно суди. Як на мене, трішки дивно те, що на сьогодні, кількість правоохоронних органів зростає, а Держаудитслужбу навпаки скоротили, адже підставою для кримінальних справ є документи, підготовлені за результатами проведення контрольних заходів. Навіть якщо проводиться кримінальне провадження, нас залучають, як фахівців оскільки, слідчі не є економістами.

– *Спеціалістів не вистачає...?*

– Звичайно, не вистачає, на сьогодні реальна черга на опрацювання матеріалів правоохоронних органів більше, ніж пів року. Ми працюємо досить довго, завжди затримуємось на роботі, але й цього часу нам не вистачає.

– *Тобто тут постає ще й елемент і поваги до професії, як має трансформувати аудит?*

– У нас ще є Рахункова Палата, орган парламентського контролю. Державна аудиторська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю. Ми – служба державного аудиту, а не того класичного фінансового аудиту який є за кордоном. І не зовнішнього аудиту, який проводить Рахункова палата.

Це все різні речі. Це окрема тема для пояснення у чому тут суть, але необхідно розуміти, що якщо фінансовий аудит – це по суті перевірка загального річного фінансового звіту, чи достовірно він зроблений, чи ні. Ми здійснюємо перевірки не лише правильності звітності, а й ефективності прийнятих керівництвом управлінських рішень. І до речі, це правильна тенденція, ми перевіряємо ефективність використання коштів. Світ знає багато компаній (Enron та ін.), які стали банкрутами, проте там відбулася перевірка і висновки фінансового аудиту були позитивними. *Сьогодні весь світ каже, що потрібно зміцувати акценти, зокрема акцентувати не лише на достовірності фінансового звіту з погляду цифр, але й на оцінці ефективності прийнятих керівництвом компанії рішень.* Тобто, якщо на заході тільки обговорюють це, то у нас в державі воно вже існує.

Звичайно, що ми маємо переймати найкращий міжнародний досвід, але й розуміти, що у нас досить непогана структура державного фінансового контролю, вона збалансована. Є приводи для того, щоб нею пишатись. У нас краща фінансова система, наприклад, контроль з боку казначейства, – у них такого немає. Крім того, у нас є державний фінансовий контроль, є Державна аудиторська служба України – це теж не у всіх європейських країнах, а навпаки, навіть у меншості країн. Тому мені здається, що наша структура збалансована, просто потрібно підвищувати якість роботи.

До речі, як тільки я прийшов і став керівником служби, я створив департамент якості контрольних заходів. Цей департамент безпосередньо перевіряє якість проведених нашими держаудиторами контрольних заходів. Він виявляє слабкі сторони у нас же, і звичайно, ми тоді розуміємо в якому напрямку нам потрібно підвищувати кваліфікацію і покращувати цю якість. Це і є суть нашої стратегії, про яку ми говорили. Ми її зараз впроваджуємо, реалізуємо все, що намітили. Саме якість контрольних заходів є одним із ключових напрямів.

Крім того, ми вважаємо що потрібно залучати зовнішніх експертів. І на наступний рік ми заклали у бюджеті кошти, для залучення експертів у сферах, в яких ми не є компетентними. Наприклад – біоінженерія..., фахівець з біоінженерії, як штатний працівник Держаудитслужби, мені здається не потрібен. Тому ми орієнтуємося також на службу зовнішніх експертів. Це також наша стратегія – залучення зовнішніх експертів, з метою підвищення якості контрольних заходів, бо ніхто не має сумніватись у якості наших контрольних заходів.

Так само є напрями на яких ми вирішили сконцентруватись, це: аудит будівництва і аудит ІТ. Тобто ми розуміємо, що 21 ст. – це діджиталізація, у нас у країні навіть віце-прем'єр-міністр з цього питання є. Ми всі розуміємо, що в умовах COVID-19 та інших пандемій – це майбутнє. Але ми навіть не мали у службі фахівця, який розуміється у цьому напрямку, тому створили відповідний департамент, і приступаємо до ІТ-аудиту. Хоч трішки запізно, але нічого, ми наздоженемо, працюємо і будемо розвивати такий аудит.

– *Перехід на міжнародні стандарти. Чи існують зараз проблеми з цього приводу?*

– У нас є внутрішні нормативно-правові акти, що регулюють порядок проведення аудиту, є міжнародні стандарти зовнішнього аудиту. Але якщо ми говоримо про державний аудит, то я б сказав, що аналогічних стандартів ні у нас, ні в Європі немає.

– *Тобто, ми можемо підготувати свої стандарти?*

– Звичайно. Багато напрямів ще потрібно опрацювати. А поки є наш порядок проведення аудиту, він визначений актом Кабміну та іншими нормативними документами, яких ми і дотримуємось. Спеціалізованого міжнародного стандарту в цьому напрямку немає, тому що в деяких країнах Європи немає такої служби, вони мають тільки Рахункову палату. Водночас у деяких країнах є навіть Аудиторський суд, тобто у кожній державі є різне історичне підґрунтя і кожен вважає, що це правильно.

Проте ми дивимось, вивчаємо та переймаємо досвід. От і нещодавно, ознайомилися із досвідом Італії у режимі відео-конференції, коли вищий антикорупційний орган Італії, розповідав про свій досвід роботи. Наприклад, візьмемо організаційні питання перевірки процедури закупівель. У них це робить фінансовий інспектор, який носить мілітаризовану форму, на відміну від нас. Водночас у нас є проблеми, коли ми не можемо зайти на перевірку до звичайного департаменту освіти місцевої адміністрації, а проте маємо інформацію про всі порушення, що там є і нам тільки потрібно підтвердити їх. Маємо навіть якісь документи. Вибачте, ми не можемо зайти, бо нас туди просто не пускають. І навіть порушена кримінальна справа у цьому напрямку їх не зупиняє.

– *Як аудит трансформується у нас?*

– Я не є поборником досить швидких, революційних, радикальних реформ. Наша служба має штатну чисельність близько 3200 осіб і вона має проходити певні етапи, щоб не склалася ситуація, як з ліквідацією санепідемстанції. Тобто її ліквідували, а функція, яку вона реалізувала, була життєво необхідно для країни.

Те ж саме могло статися і з Держаудитслужбою. Ми, до речі, взагалі ніякого навантаження на бюджет не робимо, бо повертаємо у бюджет двічі більше ніж бюджет на нас витрачає. Уявіть, якщо хтось хоче нас ліквідувати, аргументуючи тим, що на нас витрачаються бюджетні кошти, але на хвилинку, ми повертаємо двічі більше. Якщо зараз ви скорочуєте нам фінансування, фактично ви скорочуєте надходження бюджету наступного року. Отже, на тім, що ми забезпечуємо фінансову дисципліну, ми ще й самоокупні, на відміну від інших.

Покажіть стрічку витрат в бюджеті, яка збільшує надходження до бюджету двічі більше. Навряд чи багато таких стрічок. Тому, коли на нас витрачають бюджетні кошти, одним із головних критеріїв ефективності витрат я вважаю економічну ефективність. Тобто, якщо на нас витрачають гроші, то я чітко знаю скільки затратили на кожного нашого аудитора (на півроку 65 тис.) і скільки ця людина повернула до бюджету. Так, мені абсолютно не соромно за роботу

органу державного фінансового контролю і я вважаю в нас є право просити трішки збільшити нам фінансування та збільшити нашу штатну чисельність, що в результаті дасть змогу збільшити надходження до бюджету та посилити фінансову дисципліну. Ми працюємо досить комплексно. Наприклад, ми провели аудит, побачили порушення, то звичайно призначаємо ревізію та знаходимо втрати. Далі надсилаємо матеріали правоохоронним органам та йдемо до суду і повертаємо неправомірні витрати та примушуємо відшкодувати втрати до бюджету. Це повний комплекс наших дій.

Якщо ж сьогодні проводиться аудит приватними компаніями, приватний аудитор коштує 300 євро на годину, а наш коштує 65 тис. грн на півроку. Різницю відчуваєте? Тобто, якщо б ми були приватним аудитором, то у рамках нашого річного бюджету нам би не вистачило коштів, щоб проводити аудит одного об'єкта на місяць.

– Який улюблений вислів це маєте?

– Перед тим, як сказати про улюблений вислів, хочу зауважити, що головний принцип життя і виживання в ньому є боротьба, як мені здається.

Отже, і улюблений вислів також пов'язаний з боротьбою, його знають всі мої підлеглі **«Якщо тобі важко, то ти зростаєш. Якщо легко – то ти летиш у прірву. Тому, насолоджуйся, коли тобі «важко»!**

Ось, наприклад, візьмемо лампу, чому вона горить, – бо є явище електричного опору, зокрема, нитка розжарення бореться зі струмом. Так, у міру нагрівання нитки її опір зростає.

Так і ми світимось і розвиваємось тоді, коли, боремось. Отже, опускає руки і розслабляється це не наш метод, тому ми легких шляхів не шукаємо!

– Що б побажали майбутнім поколінням аудиторів?

– Це високі слова, я звик мислити більш раціонально... Ну, звичайно, що старт – це освіта, але це не є

визначальний фактор. **Вірити в себе – це фундаментальна складова будь-якого великого успіху. Впевненість у своїх силах перед виконанням важкого завдання допоможе впоратися з усіма перешкодами.**

Віра у власну думку, пошук аргументацій для підтвердження власної думки. Розуміння того, що необхідно розвиватися постійно і бути в гармонії зі світом.

– Ваші захоплення?

– Колись у молодості це був спорт, я був чемпіоном України і навіть майже чемпіоном Радянського Союзу, це було 2-ге місце.

Пізніше пробував різне – це і лижі й сноуборд, віндсерфінг, кайтбордінг, дайвінг тощо, але завершилось все мотоциклом. Я б сказав, що я зрілий чоловік, який сформувався і маю два пріоритетні хобі. Це мотоцикл, а проте це може бути і трек, і поїздки у лісі, й інші локації. Друге – це стрільба, кульова, високоточна. Це постійне хобі, яке сформувалося внаслідок любові до зброї після півторарічної армійської служби в Ефіопії.

– Ви передаєте комусь свій «задор», завзяття та характер?

– У мене в родині одні хлопці. Мені здається, що дітей можете виховувати як завгодно, але вони все одно будуть схожими на вас. Я вважаю, що будь-який успіх це питання дисципліни.

Тому намагаюся привити, виховати і власним прикладом показати своїм хлопцям, що головне це віра в себе і в свою країну! Все інше в наших руках!

Навряд чи є якийсь народ у світі, який стільки пережив... революції, голод, війни, Чорнобиль, «перестройки»... Ми – нація яка все витримала і все ще вільна! Бо ми непереможні!

Розмову вела Леся Такіда

